

НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Нормативні навчальні дисципліни та практика.

1.1. Нормативні навчальні дисципліни

ВИКЛАДАЧ:

Лучик А. А., доктор філологічних наук, професор, e-mail: alla.luchyk@ukma.edu.ua

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 3 кредити ECTS

Заняття в аудиторії: 28 год (лекції 18 год.; семінари: 10 год.; по 2 академічні години)

Самостійна робота слухачів курсу: 62 год.

Форма підсумкового оцінювання: екзамен.

АНОТАЦІЯ

Курс «Методологія наукових досліджень» розглядає найважливіші напрями сучасного мовознавства з погляду їх світоглядного та методологічного статусу. Аналіз методологічних засад і проблем наукових досліджень проводиться на основі поєднання системного, компаративістського та герменевтичного підходів до мови з урахуванням концепцій засновників теоретичного мовознавства, теорій сучасної лінгвістики, філософії мови, загальнонаукових і галузевих методів та прийомів.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ:

Мета курсу – ознайомити дослідників-лінгвістів з основами системної лінгвістичної методології на підґрунті синтезу робіт із методологічної проблематики та ввести в методику і технологію лінгвістичних досліджень. Дисципліна «Методологія наукових досліджень» покликана формувати у студентів-філологів здатність до філософського узагальнення процесів, пов'язаних з мовною комунікацією людей, вироблення світоглядної позиції та філософської рефлексії стосовно мови й мовної діяльності в різних сферах життя як у межах одного етносу, так і в міжетнічних та міждержавних стосунках. Ще одним важливим завданням курсу є розвивати практичні навички щодо використання теоретико-філософських засад і дотримання вимог до змісту, структури та оформлення наукових досліджень. Курс не ставить за мету підготувати зі студентів-філологів професійних науковців(цього не всі хочуть і для цього потрібно виконати спеціальне наукове дослідження), але покликаний виробити чітке усвідомлення різниці між науковим дослідженням буття, суспільства і мови та аматорським поясненням відповідних проблем, а на цій основі – готовність магістрів до наукової роботи.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати й утілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення сучасного лінгвіста.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5.	Поточний контроль. Контрольна робота.
Застосовувати сучасні лінгвістичні методики й технології, зокрема у цифровому середовищі, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості лінгвістичного дослідження.	Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 4-5.	Поточний контроль. Аналіз індивідуальної роботи з науковою літературою представників різних філософських і лінгвістичних шкіл. Участь у диспуті
Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми та, послуговуючись сучасною методологією і методами дослідження, пропонувати шляхи їх розв'язку в нових умовах.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання: участь у диспуті, доповідь.
Використовуючи новітні методологічні підходи, характеризувати теоретичні засади, концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо та прикладні аспекти лінгвістичної науки.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання: участь у диспуті, доповідь, презентація доповіді.
З позицій сучасної наукової парадигми здійснювати аналіз мовного й мовленнєвого матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів,	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання: участь у диспуті, доповідь, презентація доповіді.

формулювати узагальнення на підставі самостійно опрацьованих даних.		
Дотримуватися правил академічної доброчесності.	Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5. Участь у вебінарах, присвячених антиплагіатним засобам сучасних технологій.	Участь у диспуті, доповідь, презентація доповіді.
Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного матеріалу.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання, у тому числі робота з Національними лінгвістичними корпусами. Участь у диспуті.
Використовувати спеціалізовані концептуальні лінгвістичні методики для розв'язання складних завдань і проблем.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5. Ознайомлення з методами роботи центрів технологічного забезпечення лінгвістичних досліджень.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання, у тому числі робота з Національними лінгвістичними корпусами та on-line словниками.
Планувати, організувати, здійснювати й презентувати дослідження та інноваційні розробки в галузі лінгвістики, застосовуючи цифрові технології.	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-5. Ознайомлення з особливостями лексикографічних систем у цифровому форматі.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання. Презентації досліджень.
Презентувати результати свого дослідження науковій спільноті, в наукових публікаціях чи виступах на фахових конференціях, круглих столах, семінарах тощо.	Індивідуальні доповіді й обговорення на конференціях, круглих столах, семінарах.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання, презентація доповіді, участь у диспуті, публікація дослідження.

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Наука стає наукою тоді, коли вона виробляє і спирається на методологію як систему філософських, загальнонаукових (міжгалузевих) і часткових (галузевих) принципів, законів та методів дослідження того чи того об'єкта. Свідоме і кваліфіковане використання методологічних засад є обов'язковою умовою наукового дослідження. Важливим компонентом курсу є встановлення шляхів, підходів і принципів дослідження в науці, які визначають орієнтацію теоретико-пізнавальних напрямів та методів наукових пошуків і спираються на філософські закони буття та суспільства. У курсі передбачена одна важлива вимога, яка не входить до структури інших дисциплін або реалізується в них лише принагідно. Ідеться про формування у студентів уміння оцінювати методологію конкретних наукових досліджень, їхній зміст та оформлення з позицій сучасних вимог, що знаходить найповніший вияв у написанні фахової рецензії.

Тематичний план

№ з/п	Теми занять	Кількість годин
	1 триместр	
Лекція 1.	Вступ. Парадигма як методологія наукової діяльності. Предмет, актуальність, завдання, структура і джерела вивчення курсу «Методологія наукових досліджень».	2 год.
Лекція 2.	Компоненти наукового дослідження в контексті лінгвофілософського підходу до мови.	2 год.
Лекція 3.	Людське буття, мислення і мова в лінгвофілософському аспекті.	2 год.
Лекція 4.	Мова й мовлення. Співвідношення між мовою і мовленням у філософії, психології та лінгвістиці. Зв'язок мови, мовлення й поведінки людини. Дискурс, текст і контекст. Основні одиниці та категорії в мові й мовленні.	2 год.
Лекція 5.	Властивості мови. Властивості мови як основа її функціонування. Суспільний характер мови. Знаковий характер мови.	2 год.
Лекція 6.	Поняття про метод у філософії і лінгвістиці. Короткий історичний огляд теоретичних досліджень лінгвістичного методу в українському мовознавстві. Потрактування терміну метод у сучасних мовознавчих студіях. Класифікація методів.	2 год.
Лекція 7.	Лінгвістичні науково-дослідницькі методи та їхня структура. Парадигма, методологія, метод. Структура описового методу. Описовий метод і його прийоми внутрішньої інтерпретації.	2 год.
Лекція 8.	Описовий метод і прийоми зовнішньої	2 год.

	інтерпретації. Методи компаративістики. Описовий метод і прийоми зовнішньої інтерпретації. Трихомічна класифікація лінгвістичної компаративістики.	
Лекція 9.	Лінгвістика у сучасній парадигмі наукових знань. Лінгвістика у тривимірному просторі наукових знань. Лінгвістика й інформаційно-технологічні аспекти діяльності. Антропоцентричний підхід у лінгвістичних дослідженнях.	2 год.

№ з/п	Теми семінарських занять	Кількість годин
	1 триместр	
Семінарське заняття 1.	<p>Компоненти наукового дослідження в контексті лінгвофілософського підходу до мови.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасна парадигма наукових знань. Вітчизняні і закордонні лінгвісти про стан сучасної парадигми наукових знань. 2. Структурні компоненти наукового дослідження. Регламентні документи стосовно оформлення наукових робіт. 3. Правила оформлення анотацій і визначення ключових слів у науковому дослідженні. 	2 год.
Семінарське заняття 2.	<p>Філософська основа методології лінгвістичних досліджень. Зв'язок мови і мислення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зв'язок філософської і мовознавчої наук. 2. Мова і мислення. Антиномії мови й мислення. 3. Мова й пізнавальна діяльність. Роль мови у пізнавальній діяльності. 	2 год.
Семінарське заняття 3.	<p>Мова й мовлення. Властивості мови. Знаковий характер мови.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Співвідношення між мовою і мовленням у філософії, психології та лінгвістиці. 2. Теорія мовленнєвих актів і розмежування понять мови й мовлення. Класифікації мовленнєвих актів. 3. Властивості мови як основа її функціонування. Суспільний характер мови. 4. Знаковий характер мови. 	2 год.
Семінарське заняття 4.	Поняття про метод у лінгвістиці. Описовий метод.	2 год.

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формування поняття про метод у вітчизняному мовознавстві. 2. Класифікація методів у теоретичному мовознавстві. Розбіжності поглядів стосовно кваліфікації методів дослідження. 3. Співвідношення понять <i>парадигма – методологія – метод</i>, а також <i>метод – аспект, метод – прийом, метод – методика, метод – спосіб опису</i>. 4. Методика застосування прийомів внутрішньої і зовнішньої інтерпретації описового методу. 	
Семінарське заняття 5.	<p>Правила оформлення бібліографічного опису у наукових дослідженнях.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Регламентні документи щодо правил оформлення бібліографічного опису у наукових дослідженнях. 2. Можливі шляхи здійснення посилань у науковій роботі. Правила подання джерел іноземною мовою. 3. Правила цитування, вимоги до його оформлення. 4. Вимоги до подання ілюстративного матеріалу (прикладів) у науковому дослідженні. 	

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Робота в семестрі – 100 балів

Робота в семестрі			
Види робіт	Їх кількість	Максимальний бал за заняття/роботу	Максимальна загальна кількість балів
Семінарські заняття	5	10	50
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	1	10	10
Підсумковий контроль (виконання письмового завдання)	1	40	40
Загальна підсумкова оцінка з дисципліни:			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється відповідно до таких критеріїв:

Критерії оцінювання знань і вмінь з дисципліни

Види робіт	Кількість балів	Критерії оцінювання
Семінарське заняття	5-6	Доповнення
	7-8	Відповідь із використанням основної літератури (з урахуванням повноти відповіді)
	9-10	Відповідь із використанням основної і додаткової літератури (з урахуванням повноти відповіді)
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	0	Завдання не виконане або містить плагіат.
	1-5	Завдання виконане не повною мірою; автор демонструє побіжне знання програмного матеріалу дисципліни; не виявляє навичок аналізу і логічного та послідовного викладу; подекуди припускається помилкових суджень; робота не вичитана й оформлена неналежним чином.
	6-7	Автор демонструє достатню обізнаність із програмним матеріалом дисципліни та вміння логічно і послідовно викладати його зміст. Разом із тим, завдання виконане недостатньо повною мірою; роботі бракує аналітичного характеру.
	8-10	Завдання виконане вчасно і повною мірою; автор демонструє належний рівень знання і розуміння програмного матеріалу дисципліни; виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Робота вчасно подана й оформлена відповідно до вимог.

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
81 – 90	добре		B (дуже добре)

71 – 80			С (добре)
66 – 70	задовільно		Д (задовільно)
60 – 65			Е (достатньо)
30 – 59	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі складає 20 балів. У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче 19 балів) студент зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» студент має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії студент може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/documenty-naukma/cat_view/1-documenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iaкости-osvitnoi-diialnosti-ta-iacosti-vyshchoi-osvity/71-normatyvni-documenty

<https://www.ukma.edu.ua/index.php/osvita/quality-edu>

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основна навчальна література

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 240 с.
2. Березин Ф.М. О парадигмах в истории языкознания XX в. // - <https://cyberleninka.ru/article/n/o-paradigmah-v-istorii-yazykoznanija-xx-v>
3. Білецький А. О. Основні методи дослідження в сучасному мовознавстві // Методологічні питання мовознавства. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 12-23.
4. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. – К., 1955. – 248 с.; Вид. 2, випр. і доп. – К., 1959. – 308 с.

5. Гердер Й. Идеи к философии истории человечества. – М.: Изд-во «Наука», 1977. – 704 с.
6. Гадамер Г.-Х. Истина и метод: Основы филос. герменевтики: Пер. с нем./Общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.
7. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура // Мовознавство. – 2010. – № 6. – С. 32-44.
8. Глущенко В.А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в історії українського і російського мовознавства: Харківська лінгвістична школа. – Слов'янськ, 1994. – 69 с.
9. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.
10. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
11. Дротянко Л. Г. Філософські проблеми мовознавства: Навчальний посібник. – К., 2002. – 128 с.
12. Есперсен О. Философия грамматики. – М.: Изд. иностр. лит-ры, 1958. – 404 с.
13. Карпенко Ю. О. Про методологію та методіку ономастики як науки//http://karpenko.in.ua/wpcontent/uploads/2012/12/KARPENKO_STATUYA_040408.pdf
14. Кодухов В. И. Общее языкознание. – М., 1974. – 304 с.
15. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2003. – 464 с.
16. Лучик А. А. Про плинність лінгвістичної традиції // Магістеріум: Мовознавчі студії. – Вип. 37. – Київ: ВПЦ НАУКМА, 2011.
17. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України / В. В. Лучик: відп. ред. В. Г. Склярєнко. – К.: ВЦ «Академія», 2014. – 544 с.
18. Лучик В. В. Про особливості номінації в топонімії України // Вісник Прикарпат. нац. ун-ту. Філологія. Вип. ХХІХ – ХХХІ. — Івано-Франківськ, 2011. – С. 21 – 24.
19. Мельничук О. С. Аспекти методології лінгвістичних досліджень// Мовознавство», 1986. – № 1.
20. Мельничук О. С. Теория и методология языкознания. Методы исследования языка. М., 1989.
21. Общее языкознание: Методы лингвистических исследований / Отв. ред. Б. А. Серебренников. – М.: Наука, 1973. – 318 с.
22. Потебня А. А. Мысль и язык. – 3-е изд. – Х., 1913. – 192 с.
23. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К., 1999. – 148 с.
24. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. – 2-е вид. – К., 1996. – 413 с.
25. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. – К., 1998. – 326 с.
26. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. Степанов. – Москва: Наука, 1975. — 313 с.
27. Фуко М. Слова и Вещи. Санкт-Петербург, 1999.
28. Хомський Н. Роздуми про мову /Перекл. з англ. – Львів, 2000. – 352 с.
29. Українська мова: Енциклопедія. - Вид. 3-є. – К.: Наук. думка, 2007. — 853 с.
30. Широков В. А. та ін. Наукова парадигма та основні мовно- інформаційні структури // Лінгвістично-інформаційні студії : праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України : у 5 т. – Т. 1. – К.: Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2018. – 271 с. <https://www.ulif.org.ua/bookline/>

Додаткова навчальна література

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. – К., 1996. – 224 с.
2. Селіванова О. Засади сучасної лінгвометодології // <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/581>
3. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт?; Косвенные речевые акты; Классификация речевых актов // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVII. М., 1986
4. Чейф У. Значение и структура языка. – М.: Прогресс, 1975. – 432 с.
5. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. –Л. : Наука, 1974 [електрон. ресурс]. –Режим доступа: http://elib.gnpbu.ru/text/scherba_yazykovaya-sistema-deyatelnost_1974/go,10;fs,0
6. Языкознание: Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. — М.: БРЭ, 1998. – 685 с.
7. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1999. — 732 s.
8. Research Methods in Linguistics / ed. by R. Podesva, D. Sharma. – Cambridge University Press, 2014. – 540 p.

*Затверджено на засіданні кафедри загального і слов'янського мовознавства НаУКМА
31 серпня 2020 р. (протокол № 5)*